

Nappaatip piartuutaasup

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

ersiutaanik nipaallisaanermut nassuiaat 2014

Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfik

Imarisai	
Siulequt	2
1. Tunuliaqutaasoq	3
1.1 Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup ineriartortinnissaanut sinaakkutissat	3
2. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nakorsaanerup nassuiarneqarnera	4
3. Danskil innersuussutaat.....	6
4. Periuseq.....	6
5. Peqqinnissaqarfik.....	7
5.1 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Qeqqa.....	8
5.2 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Qeqertarsuup Tunua	8
5.3 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Sermersooq.....	9
5.4 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Avannaa.....	11
5.5 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Kujataa.....	11
5.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissua:	12
5.6 Peqqinnissaqarfiup inissisimanera pillugu eqikkaaneq:.....	14
6. Kommuni iliuuseqarneq	15
7. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nakorsaanerup palasit inissisimanerat	16
8. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq pillugu pilersarusiornermi suleriaqqinnissamut pilersaarut.....	16
9. Naggasiineq.....	19

Siulequt

Kræftimut tunngasut politikikkut, ilinniagaqassutsikkut aaqqissuussaanikkullu eqqumaffigineqarnissaat annertuumik pisariaqartinneqartut isumaqarfigineqarlutik, suliassanik tullerriaarinermi sallinneqartunut ilaapput. Kræfti napparsimasumut aammattaarlu ilaqutaasunut annertuumik eqquisartooq innuttaasut akornanni nappaatit atugaanerpaat ilagaat.

Nassuiaat manna Kræfti pillugu nassuiaammut aamma Kræfti pillugu pilersaarummut siunnersuummut 2013-imeersumut, tamarnik nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaalluni nakorsaasersuinermut tunngasumik immikkoortortaqartunut, ilassutitut atuarneqassaaq. Iliuserisanit tamanit, ajorunnaarsitsineruppat, ikorfartuineruppat ersiutaanilluunniit nipaallisaaneruppat, tapersersuinissaq pingaaruteqarlunnarpoq. Kræftimik eqqugaasut qanigisaallu tamarnik napparsimanermi ilisimasatigut tunngavissalimmik tapersersorneqarnissamik ikiorneqarnissamillu pisariaqartitsipput.

Nassuiaatip matuma, kræftimik eqqugaasunut peqqinnissaqarfimmit, kommuninit pisortaqarfinnillu allanit neqeroorutaasinnaasunik, nappaatip ersiutaanut nipaallisaataasumik, paaqqutarineqarnissamik, nakorsarneqarnissamillu pisariaqartitsisunut tunngatillugu ineriartortitsinissamut ammaassinissaa neriutaavoq. Napparsimasup ilaqtaminik najorteqarnissamut periarfissalimmi najukkaminiiginnarsinnaanissaa politikikkut kissaataavoq annertoq.

Nassuiaat nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut atatillugu iliuusissaat pillugit ataatsimut pilersaarusiamik, UPA 2015-imi saqqummiunneqartussamik malitseqartinneqassaaq.

Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoq

Steen Lyngø

1. Tunuliaqutaasoq

UKA 2012-imi Naalackersuisut peqquneqarput:

”Piartortut najugaqarfissaannik tamatumunngaluunniit assingusumik neqerooruteqarsinnaanermik pisariaqartitsinerup misissuiffigineqarnissaa qanorlu iliornikkut Kalaallit Nunaanni piartortunik paaqqutarinninnissamik aqqissuussinissaq pillugu pilersaarummik UPA 2014-imi ataatsimiinnermi saqqummiussissasut”.

Napparsimasulli navianaatilimmik nappaatillit, nappaammik piartuuteqarneq, tamatumalu saniatigut nakorsartinnermut atatillugu aqqusaagassaat tamakkissagaanni, suliap annertusineqartariaqarnera misissueqqissaarnermi paasilertorneqarpoq. Taamaammat piartuutaasumik nappaatilinnik sullissineq marlunnik immikkoortulerlugu pilersaarusiorneqarpoq:

- Peqqinnissaqarfimmi, kommunini ilinniagaqassuserlu akimorlugu suleqatigisani allani ”Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut atatillugu nassuiaasioq”, maannamut neqeroorutaasunut, periarfissanut unammilligassanullu tunngasut pillugit. Taanna 2014-imi agguanneqassaaq.
- ”Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi iliuusissanik siunissamut pilersaarusiorneq”, UPA 2015-imi agguanneqarsinnaanissaa naatsorsuutigineqarpoq.

Taamaammat suliaakkiissutip nassuiaatitaanut makku ilanngunneqarput:

- 1) Peqqinnissaqarfik tamakkerlugu nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq
- 2) Kommunini nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq
- 3) Nappaammik piartuuteqartunut tarnikkut katsorsaaneq, palasillu tamatumani qanoq inissisimanagera
- 4) Namminneq piumassutsiminnik suliniaqatigiit
- 5) Sulisut ilinniartitaanissamik pisariaqartitsinerat

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut atatillugu peqqinnissaqarfimmi kommuninilu maannamut iliuuserineqartartunik qulaajaanissaaq, nassuiaammi matumani siunertaavoq.

Nassuiaammi sinaakkutaasut pingaarnerit immikkut qitiutillugit piartuutaasumik nappaateqarnermi suut ajornartorsiutaasinnaasut qulaajarneqassapput. Tamatuma saniatigut napparsimasup nakorsartinnermut atatillugu aqqusaagassaasa ataatsimut takusinnaalernissaat kiisalu Nuummi, Qaqortumi, Sisimiuni, Aasianni, Ilulissanilu siniffinnik uninngavissanik qassit missaannik pisariaqartitsinerup paasiniarnissaa kissaataavortaaq.

1.1 Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup ineriartortinnissaanut sinaakktissat

Peqqissutsumut Attaveqarnermullu Naalackersuisoqarfimmi kræftimut tunngasut ukiuni kingullerni annertuumik isiginiarneqarsimapput. Nappaatip piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaanermut atatillugu iliuuserineqartartut pingaarutillit aqqissuussaannngitsumik maleruagassiugaannngitsumillu ingerlanneqartartut Kræfti pillugu nassuiaammi 2012-imeersumi qulaajaasoqarpoq. Kræfti pillugu

pilersaarutissatut siunnersuut UKA 2013-imi politikkikkut oqaluuserineqartoq Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfiup 2013-imi saqqummiuppa. Immikkoortumi nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngasumi, nappaatit piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaanerup patajaallisaavigineqarnissaata pisariaqartinneqarnera kiisalu *kommunit Namminersorlutillu Oqartussat akornanni suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutit tunngavigalugit, ilisimatusarnikkut paasisat, aaqqissuussamik ilinniagaqassutsillu akimorlugit, napparsimasut ataasiakkaat nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanissamik pisariaqartitsinerannik naliliinissap* qulakkeerneqarnissaa oqaatigineqarpoq (Kræfti pillugu pilersaarutissatut siunnersuut 2013, qupp. 41).

AI 14-ip akuersissutigineqarneranut atatillugu pisariaqartitsineq tamanna annertunerulerpoq, kræfti pillugu pilersaarutip atuutilersinneqarnissaanut, taamaalillunilu nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaataasumik kemortitsisarnerup Nunatsinni isumagineqalernissaanut aningaasanik immikkoortitsisoqarpoq. Nunatsinni isumagineqalernerani siunertaavoq napparsimasut angerlarsimaffimminnut sapinngisamik qaninnerpaami nakorsarneqarnissamik neqeroorfigineqarsinnaalernissaasa qulakkeerneqarnissaa. Matumani naatsorsuutigineqarpoq nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi sulinerup nukittorsaavigineqarnissaa. Kræftip nakorsarneqartarnerata Danmarkimiit Nunatsinnut nuunneqarnerata kingunerissavaa nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi paaqqutarinninnerup annertusinissaa. Tamatuma erseqqissaqqippaa nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup annertunerusumik isiginiarneqarnissaa pisariaqartinneqartoq.

Taamaammat ajorunnaarsinneqarsinnaanngitsumik nappaatilinnik ilinniakkatik tunngavigalugit sullissisut nassuiaataat naapertorlugit sinaakkutinik ajornartorsiutaasunillu annertunerusumik nassuiaat ersersitsivoq.

2. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup nassuiarneqarnera

WHO-p nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq pillugu nassuiaataa imaappoq:

”Piartortunut iliuseqarnermi - napparsimasut ilaqutaasullu inuunermut navianar-torsiutaasumik nappaateqarnermut atatillugu ajornartorsiutillit, piaartumik nappaammik suussusersinikkut, anniaatinik ajornartorsiutinillu allanik timikkut, tarnikkut, inuttut atukkatigut, anersaakkullu naliliigasuarinikkut nakorsaanikkullu, ajoqutit pitsaaliorneqarnerisigut nipaallisinneqarnerisigullu - inuunerisa naleqarnerulersinnissaat siunertaavoq”, 2002.

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi isiginiarneqartut tassaapput:

- Timikkut anniaatit nappaammullu ersiutit allat iluaalliuutaasut nipaallisarnissaannik neqerooruteqarneq.
- Inuunermik toqullu inuunermut ilaaneramik akuersineq.
- Toqumik pilertornerutitsinieranilu kinguarsaanianginneq.
- Tarnimut anersaamullu tunngasut tunguinermi ilaatinneqarnerat.

- Toqussaq tikillugu piginnaasanik sapinnngisaq tamaat atuisinnaanissaq anguniarlugu tapersersorneqarnissamik neqeroorneq.
- Napparsimasup napparsimanerata nalaani toqullu kingorna annaasamik aliasuuteqarnerup nalaani ilaqutariinnut tapersersuinissamik neqeroorneq.
- Napparsimasut ilaqutaasalu pisariaqartitaat, aliasunnermilu tapersersorneqarnissamik pisariaqartitsineq iliuseqarfigiumallugit ilinniagaqassutsit akimorlugit suleqatigiinneq, pisariaqartinneqarpallu aliasunnermi tapersersorneqarneq ilanngullugu.
- Inuunermik naleqarnerulersitsineq piartornermullu pitsaasumik sunniuteqarsinnaaneq.
- Nappaammik eqqugaaqqammernermi inuuneq sivitsorniarlugu nakorsaanernut, soorlu kemoterapi imal. qinnguartaartilluni nakorsaanernut ilanngullugu aallartinneqarsinnaasoq, tamatumunngalu atatillugu kingunerluutaasartut naalliunnartut paasilluarsinnaajumallugit iliuseqarfigisinnaajumallugillu misissuinernik pisarialinnik ilaqartinneqartoq.

Taamatut nassuiaasiinermi isumaavoq peqqinnissaqarfiup kisimi suliassarinagu annertuumilli aamma kommuninit suliassaasasoq, tassa siusinnerusukkut iliuseqartoqartassamat, imaappoq napparsimasoq piartornermini paaqqutarineqarnissamik pisariaqartitsilersinnagu napparsimmavimmullu unittariaqalersinnagu. Ilutigisaanik napparsimasup piartornera kisiat pinnagu, nappaammullu atatillugu aqqusaartugassaasa tamakkiisumik isiginiarneqarnissaannik peqqinnissaqarfiup maannamit annertunerusumik piumaffigineqarnissaanik tamanna isumaqarpoq. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi akisussaaffiup avinneqarneratigut peqqinnissaqarfiup kommunillu akornanni suliassaqarfiit akimorlugit ineriartortitsisimanissaq piumasaqaataavoq.

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq nakorsatut immikkut ilisimasaqarfiunani immikkut ilisimasaqarfinnit arlalinnit katitigaammat, immikkut ilisimasat akimorlugit suliassatut iliuseqarfissatullu isigineqarpoq. Nakorsariaatsit pitsanngoriartornerat ilutigalugu kræftimik nappaateqartut amerlanerpaat sivisunerusumik inuusalersut matumani pineqarput. Napparsimasulli anigorsinnaanngisaminnik nakorsarneqarsinnaanngitsumik nappaatillit, nappaatip ersiutaanik nipaallisaavigineqarnissamik pisariaqartitsisut, ilaatinneqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Piartuutaasumik nappaatillit ersiutaannik nipaallisaanermi tunngaviusumik immikkullu ilisimasalittut iliuseqarneq immikkoortinneqarput.

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi tunngaviusumik iliuseqarneq, sumiiffinni nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik pingaarnertut suliassaqarfiunngitsuni, nunatsinni peqqissaavinni, qitiusumik napparsimmavinni, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani, kommunit utoqqarnik paaqqinnittarfiini utoqqaallu angerlarsimaffiini ingerlanneqarpoq.

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik pingaarnertut suliassaqarfiusuni, tassalu piartortut najugaqarfiini, nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanernut immikkoortortaqarfinni, nappaatillu piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik immikkut ilisimasalittut suleqatigiissitanit immikkut sullinneqarneq neqeroorutaavoq. Immikkut ilisimasalinnit sullinneqarsinnaaneq Nunatsinni ullumikkut neqeroorutaanngilaq.

Nunatsinni siammasissumik nunassiffiusumi napparsimasoq piffissap annersaa najukkaminiittarpoq imal. qitiusumik napparsimmavimmiittarluni. Napparsimasut ilaqtutaminnik najorteqarlutik najukkaminniiginnarsinnaanissaat politikikkut annertuumik kissaataavoq.

3. Danskitt innersuussutaat

Danmarkimi, nunanut allanut assersuussigaangatta assersuuffigikkajunnerusatsinni, nappaatit piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaaneq ukiuni qulikkaani kingullerni annertuumik aallunneqarsimavoq. Taamatut siunertaqarluni sulinerup kingunerisimavaa tunngaviusumik immikkullu ilisimasalittut iliuuseqarnermi susassaqrfit akimorlugit sulineq annertusarneqarsimaqisoq akulerutsinneqarlunilu.

Danskitt innersuussutaat Peqqissutsimut aqutsisoqarfimmit suliarineqartut, ilinniagaqassutsimut, ilinniartitaanermut, iliuuseqarnissallu aqqissuunneqarnissaannut tunngatillugu pitsaassutsimik ineriartortitsinissamut ilisimatusarnissamullu arlalinnik innersuussuteqarput. Innersuussutini timikkut, tarnikkut, inuttut atukkatigut, anersaakkullu pisariaqartitat pillugit nalilivigineqarnissaq pingaarnertut. Pineqartut siulianisut ajorunnaarsinneqarsinnaanngitsumik nappaatiliunatik inuunermut navianaatilimmik nappaatilitut nassuiarneqarput. Taamaasilluni inuunermut navianaatilimmik nappaateqarneq paasineqarniariapat, tunguinnermut, paaqqutarinninnermut, nakorsaanermullu atatillugu pisariaqartitsinernik nalilisoqarsinnaassaaq. Nappaatit piartuutaasup ersiutaannik nipaallisaanerup, tunguinnerup, paaqqutarinninnerup, nakorsaanerullu immikkoortikkuminaassinnaaneri uparuarneqarpoq.

Nappaatit piartuutaasup ersiutaannik nipaallisaaneq, piginnaanngorsaaqqinneq, tapersiutaasumillu nakorsaanerup ilaatigut imminnut taputartuuttarmata, iliuusissanik pisariaqartitsinerup missingersorniarnera ajornakusoorluinnartuuvooq. (Peqqissutsimut aqutsisoqarfik, 2011, qupp. 18). Taamaammat nappaatit piartuutaasup ersiutaannik nipaallisaaneq kisiat qitiutillugu, iliuusissanik ersarissumik immikkoortitaluni saqqummiussinissaq ajornakusoorpoq. Nappaatit piartuutaasup ersiutaannik nipaallisaanerup piginnaanngorsaaqqinnerullu imminnut taputartuutingaatsiarnerat tikkuarneqarportaaq. Piginnaanngorsarnermili piginnaanikillineq nappaammullu atatillugu atukkanik ersussinnaaneq qitiutinneqartoq, nappaatit piartuutaasup ersiutaannik nipaallisaanermi, nappaammik tamatumalu nassatarisaanik anniaatinik nipaallisaaneq pineqarput. Taakkunani marlunni napparsimasuni ataasiakkaani inuunermik naleqartitsinerup patajaallisarneqarnissaa, inuit ataasiakkaat pisariaqartitaannik aallaaveqarnissaa, ilinniakkallu akimorlugit inunntu ataasiakkaanut tamakkiisumillu isiginnittariaaseqartumik iliuuserinissaa siunertaapput. Piaarnerpaamik iliuuseqarnissaq pingaarnertut innersuussutaavoq (Peqqissutsimut aqutsisoqarfik, 2011). Innersuussutit iliuusissanut nappaatit piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaanermik ineriartortitsinissaanunntu qitiutitsisuusinnaammata, siunissaq eqqarsaatigalugu ajornanngippat sapinngisaq tamaat innersuussutit taakku aallaavigineqarnissaat eqqarsaataavoq.

4. Periuseq

Paasissutissat nassuiaammi matumani atornerqartut, apeqqutinik akisassanik immersugassanik kommunerujuassuarnut qitiusumillu napparsimmavinnut tamanut nassitsinikkut pissarsiarineqarput.

Immersugassami, napparsimmavimmi uninngasarnerit, ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinneq, sulisut ilinniarsimassusaat kiisalu nappaammik piartuuteqarnermut atatillugu suut ajornartorsiutaasinnaasut unammilligassaasinnaasullu pillugit paasissutissat pingaartinneqarput.

Pineqartumi aaqqissuussaasumik nalunaarsukkanik peqartoqanngimmat nappaateqartut aqqusaartagaat pillugit paasissutissanik pissarsiniarneq ajornakusoorluinnartoq paasinarsivoq. Sumiiffiit ilaat ataasiakkaat pineqartumik qulaajaanissamut piffissaqannginneq nukissaqannginnerlu pissutigalugit peqataasinnaanatik nalunaarput. Kisitsisit nalunaarummi nassuiarneqartut allattugaatit ataasiakkaat nappaatillu suussusaat tunngavigalugit ataasiakkaarlugit kisitsinikkut pissarsiarineqartut aallaavigineqarput, taamaammallu tamakkiisumik paasissutissiinatik.

5. Peqqinnissaqarfik

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik tunngaviusumik nipaallisaaneq, peqqinnissaqarfiup immikkoortuini uninnganermi nakorsiarnermiluunniit nakorsamit, peqqissaanermik sulialinnit imal. angerlarsimaffinni peqqissaasunit ingerlanneqartarpoq. Tunngaviusumik iliuuseqarnerup ilisarnaatigaa peqqinnissaqarfiup immikkoortuini nappaatit piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaanermik pingaarnertut suliaqarfiunngitsuni ingerlanneqartarnera. Akerlianik immikkoortortap ataatsip napparsimanerup ingerlaneramik, tassalu nappaatip paasiniarneqarneraniit, nakorsarneqarneranut, nappaatillu piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngatillugit isumaginnittuusup suut tamaasa isumagisarai, taamaattumillu napparsimasunik taakkulu ilaqaataannik pisariaqartitaannillu tamakkiisumik isiginnissinnaaneq allaasarpoq.

Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik immikkut ilisimasalittut neqeroorutaasinnaasunik Nunatsinni peqartoqanngilaq, suleqatigeeqaranilu immikkoortortaqaanngilartaaq.

Napparsimasut ajorunnaarsinneqarsinnaanngitsumik nappaateqartut killilimmillu kræftimut nakorsartissinnaasut, sumiiffinni tamani sukkulluunniit napparsimmavimmut unikkiartorsinnaaneq periarfissaraat. Napparsimmavimmut sukkulluunniit unikkiartorsinnaaneq tassaavoq, ullup qanoq ilinera apeqqutaatinnagu, immikkoortortamut napparsimasup uninngavigisartagaanut napparsimasup toqqaannartumik unikkiartorsinnaanera.

Angerlarsimaffimminniiginnarlutik piartortut ikittuinnaapput. Napparsimasut tamangajammik piffissap ilaani oqilisaallugit imal. toqulerneranni napparsimmavimmut unitsinneqartarput.

Qitiusumik napparsimmaviit ilaat inimik piartortunut immikkut aaqqissuussaasumik pilersitsisimapput. Inimi tassani ilaquttat unnuisinnaapput.

Immikkoortuni tulluuttuni qitiusumik napparsimmaveqarfinni ataasiakkaani pissutsit nassuiarneqarput.

5.1 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Qeqqa

Nunap immikkoortuani tassaniipput napparsimmaveqqat /nunaqarfinni nakorsiartarfiit, peqqissaaviit marluk kiisalu Sisimiuni qitiusumik napparsimmavik. Tulliini nassuiaanermi Sisimiut pineqarnerussapput.

Sisimiuni qitiusumik napparsimmavimmi init piartortunut kisermaattarissat marluk immikkut aaqqissugaapput. Taakkunani pissutsit angerlarsimaffippalaarnerulaarput, ilaquuttallu unnuinissaannut inissaqarluni. 2011-mi kræftimik nappaatillit qulit Sisimiut Peqqissaavianni uninngasimapput, taakkunanngalu qulingiluat nappaat toqqutigaa. 2012-imi aqqaneq marluk kræftimik nappaateqartut uninngapput, taakkunanngalu qulit nappaat toqqutigaa.

Sisimiuni qitiusumik napparsimmavimmi sulisut nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngasunik suliallit tassaapput nakorsat, peqqissaasut sundhedsassistentillu, timimik sungiusaasunik ilinniakkatigullu naapertuuttunik tunuliaqutalinnik allanik qanimut suleqateqartut. Peqqissaasoq immikkoortortami uninngavimmi aqutsisuusq nappaammik piartuuteqartut ersiutaanik nipaallisaanermut immikkut ilinniarsimasuuvoq, soorlu aamma nakorsiartarfimmi peqqissaasumik kræftimik nappaatilinnut ataqatigiissaarisumik. Ataqatigiissaarisq taanna kræftimik nappaatilinnut, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kiisalu Rigshospitalimilu suleqatigisanut qanimut attaveqartartuuvoq.

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi Sisimiuni angerlarsimaffinni peqqissaasut, ullut tamakkiallugit peqqissaavimmiittartut sapaatip akunnikkaartumik ataatsimeeqatigineqartarput. Tamatuma saniatigut Peqqinnissaqarfiup immikkoortua uninngasuunngitsunik sullissivik kommunilu qaammatikkaartumik ataatsimeeqatigineqartarput.

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi napparsimasunut uninngasunut paasissutissat naqitat ineriartortinneqarnerat suliarineqarpoq.

5.2 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Qeqertarsuup Tunua

Nunap immikkoortuani tassaniipput napparsimmaveqqat /nunaqarfinni nakorsiartarfiit, peqqissaaviit marluk kiisalu Aasianni qitiusumik napparsimmavik. Tulliini nassuiaanermi Ilulissat kisimik pineqassapput, najukkanit allanit paasissutissat pigineqannginnerat pissutaalluni.

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi kræftimik nappaatillit 21-t 2012-imi uninngasimapput. Ullut uninngaviusut ilaquutaasut uninngaqataasut ilanngunnagit katillugit 511-upput. Uninnganerit sivilissusaat akulikissusaallu assigiinngisitaarput, ullunit 98-iniit (uninnerit katillugit arfineq marlunnut agguataarlugit) ullunut 114-inut (uninnerit katillugit arfinilinnut agguataarlugit) nikerarput. Nunaqarfinni napparsimasut marluk-pingasuinnaat angerlarsimaffimminni toqupput. Uninnermut patsisaasartut tassaapput toqqissinarnerunera, ilaquutaasut oqilisaanneqarnissaat, anernikilliorneq kiisalu nipaallisaatitukkat allanngortinneqarnissaat.

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi Qeqertarsuup Tunuani kræftimut tunngasunut qitiusumik attaveqaataasunik sulisoqarpoq. Taakku tassaapput nakorsat, peqqissaasoq, sundhedsassistenti, angerlarsimaffinnilu peqqissaasoq. Sulisut tunngaviusumik ilinniakkamik saniatigut nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq pillugu pikkorissarsimasuupput.

2013-imi suleqatigiinnik qaammatikkaartumik ataatsimiittartunik pilersitsinikkut ataavartitsineq ineriartortitsinerlu suliniutigineqalerput. Sulisut napparsimasunut taakkulu qanigisaannut qanimut attaveqarput, ilitsersuisarlutik tapersersuisarlutillu.

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi Qeqertarsuup Tunuani kommuni, Kangaatsiamilu innuttaasunik sullissivik, kræftimullu akiuiniaqatigiiffik Kræftens Bekæmpelse suleqatigilluarneqarput.

5.3 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Sermersooq

Nunap immikkoortuani tassani piupput napparsimmaveeqat /nunaqarfinni nakorsiartarfiit, peqqissaaviit pingasut kiisalu Dronning Ingridip Peqqissaavia.

Tunu:

Tasiilami peqqissaavittut ingerlasumi, kræftimik nakorsarneqarsinnaanngitsumik nappaatillit qulinngiluat 2010-mi uninngapput. Unitsitsinerit taakku ilisarnaatigaat sivisussusaat assigiinngisitaartuummata. Innuttaasut angerlarsimaffimmini nunaqarfimminiluunniit toqunissartik kissaatigippassuk tamanna periarfissaqartinneqarpoq, peqqissaavimmut unitsinneqarnissamut periarfissillugit.

Illoqqortoormiuni napparsimasunut ataasiakkaanut attaveqaataasussanik toqqaasoqartarpoq. Paaqutarinnineq peqqissaasunit sundhedsassistentinillu isumagineqarpoq, nakorsat taarseraattut siunersiorarlugit. Kommunit suleqatiginissaat sulissutigineqarpoq.

Paamiut:

2010-mi piartortut arfineq pingasut peqqissaavimmi uninngapput, 2011-milu tallimat uninngallutik. Napparsimasut uninngasarnerat nalinginnaasumik sap. ak. arfinilinnik sivisussuseqartarpoq. Uninnermut peqquataasartut ilaatigut tassaagajunnerupput assersuutigalugu anernikilliorneq sakkortuumillu anniarneq pissutigalugit ilaqutaasut angerlarsimaffimmini paaqutarinninnissaminnik toqqissisimanartitsinnginnerat. Ilaqutaasut aningaasatigut ineqarnikkullu ajornartorsiuteqalersinnaapput. Paamiuni kommuni isumaqatigiissusiorfigalugu utoqqaat angerlarsimaffianni inissaqarpat tassani oqilisaassisoqarsinnaasarpoq. Nipaallisaatinik allannguisariaqalernerani ilaqutaasullu napparsimasumik paaqutarinnissinnaajunnaarneranni unitsitsisoqartarpoq.

Paamiuni *Dansk Selskab for Almen Medicin for palliation*-imi maleruagassiat malittarineqarput. Sulisut tassaapput nakorsat, peqqissaasut, sundhedsassistentit, ilinniagaqanngitsullu. Ilinniagaqanngitsut napparsimasooq ulloq unnuarlu paaqutarisarpaat, pisariaqartitsinermilu peqqinnissakkut sullissisunik ilinniarsimasunik aggersaasoqartarpoq. Nakorsat taarseraannerisa suliniutinik ataavartumik ingerlatsiniarneq ajornakusuulersissinnaasarpaat.

Peqqissaaviup ilaqtanik suleqateqarneq aallaqqaataaniit aallarnertarjaa, ilaqtallu ingerlaavartumik oqaloqatigineqartarnissamik neqeroorfigineqartarput.

Paamiuni Peqqissaavimmi misigineqartarpoq sapinngisaq tamaat sivisunerpaamik angerlarsimaffimmiitsinissamut kommuni nukissanik amigateqartoq, soorlu aamma kommunimi angerlarsimaffinni peqqissaasoqarnissaanik ineriartortitsinissamut periarfissat amigaataasut.

Nuuk:

Nuummi angerlarsimaffinni peqqissaasut 2011-mi nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaalluni nakorsaasersuinerni 22-ni akuusimapput. Angerlarsimaffinni peqqissaasut ulluinnarni nal. arfineq pingasut sisamallu akornanni angerlarsimaffinnut orniguttarput. Piffissat taakkua avataatigut ikiorneqarnissaminnik pisariaqartitsigunik napparsimasut Dronning Ingridip Peqqissaavianut imaluunniit immikkoortortamut saaffigisartakkaminnut toqqaannartumik saaffiginnittussaapput.

Angerlarsimaffinni peqqissaasup qanoq inissisimanera ima nassuiarneqarpoq:

- Tapersersuisoq
- Tungiuisoq
- Naliliisartoq
- Nakkutiginnittoq

Angerlarsimaffinni peqqissaasut kommunimi angerlarsimaffinnilu ikiortinik ilinniakkat akimorlugit suleqateqartussaapput.

Nuummi angerlarsimaffinni peqqissaasut ilaat nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik pikkorissarsimasuupput.

Angerlarsimaffinni peqqissaasunit nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi ajornartorsiutit makku misigineqartarput:

- 1) Ulloq unnuarlu atuuttumik paaqqutarinniffeqannginnera.
- 2) Sukkulluunniit unissinnaanermik isumaqatigiissuteqaraluartoq unititsiniarnerup ajornakusoorsinnaasarnera.
- 3) Piffissami sivikitsumi oqilisaassisoqarsinnaasanninnera.
- 4) Angerlarsimaffinni paaqqutarinninnermi /kommunimi ilinniarsimasunik naammattunik sulisussaqaqqanneq.

Aammattaaq Nuummi angerlarsimaffinni peqqissaasut misigisarpaat DIN-imi immikkoortortanik uninngavinnik suleqatiginninnerup naammanninnera, tamannalu napparsimasut inuunerisa naleqassusaannut sunniuttarpoq. Tamanna imatut nassuiartarpaat DIN-imi immikkoortortani sulisut angerlarsimaffinni peqqissaasunik suleqatiginninnissaminnut naammattumik piffissaqaqqanngitsut. Aammattaaq misigisarpaat ilaqaataasunik peqqinnissaqarfimmit kommunillu angerlarsimaffinni ikiorteqartitsinerata iluani oqilisaassinissamut periarfissaqaqqannginnera. Ilisarnaataasoq alla tassaavoq

aalajangersimasunik isumaqatigiissuteqannginnera maleruagassaqaranilu, soorlu aamma angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsinerup annertusaavigineqarsinnaanera killeqartoq.

5.4 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Avannaa

Qitiusumik napparsimmaveqarfik Avannaa pingasunik peqqissaaveqarpoq Ilulissanilu qitiusumik napparsimmaveqarluni. Tulliini nassuiaanermi Ilulissat kisimik pineqassapput, najukkanit allanit paasissutissat pigineqannginnerat pissutaalluni.

Paaqqutarinninnermi napparsimasoq ataasiinnaq angerlarsimaffimminiiginnarpoq, piartuutaasumillu napparsimasut paaqqutarisariaqartut sinneri qitiusumik napparsimmavimmut unitsinneqarlutik. Unittarnerit akulikissusaat qanorlu sivistigisumik uninngasarneq sapaatip akunneraniit qaammammik ataatsimik sivistussuseqarsinnaasarput. Uninnermut patsisaasartut amerlaqaat, imaakkajuttarporlu napparsimasup ilaqutaasunit nukissaqarfigineqannginnera, napparsimasup anniarnanik ajornartorsiuteqarneq, ilaqutariinnermi ajornartorsiuteqarneq imal. nappaammut atatillugu tassangaannaq navianaatilimmik annertuumik kingunerluuteqartitsilerneq. Napparsimasortaqaarneq aningaasatigut akuttunngitsumik ajornartorsiuteqartitsisarpoq.

Ilulissani nappaamminnik piartortunut inimik pilersitsisoqarsimavoq, soorlu aamma peqqissaasumik kræftimik nappaatilinnut akisussaasuusussamik toqqaasoqarsimasoq. Kræftimik napparsimasut nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik nakorsarneqartut ilinniarsimasunit, nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngasumik allagartaqartumik ataatsimik ilaqartunit, paaqqutarineqartarput. Nakorsartinnermiit – napparsimasup Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut Rigshospitalimullunniit nakorsartikkiartorluni angalasariaqartarneranit, qaqugu qitiusumik napparsimmavimmut peqqissaavimmullunniit pinissaata ersarinnerusumik killiliivigineqarnissaa, qitiusumik napparsimmaveqarfiup amigaatigaa. Nakorsartinnermut atatillugu piffissaq annertoq napparsimasumut ilaqutaasunullu nungusaataasoq, ajornerpaagaangallu nunami allami toqumik kinguneqarsinnaasoq aqqusaarneqarsinnaasarpoq. Aammattaaq nerisaqarnermut tunngatillugu ajornartorsiuteqartoqartillugu nerisaqarnermut siunnersortimik oqaloqateqarsinnaaneq qitiusumik napparsimmaveqarfimmit amigaataavoq.

5.5 Qitiusumik napparsimmaveqarfik Kujataa

Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi Kujataaniipput Qaqortumi qitiusumik napparsimmavik, kiisalu Nanortalimmi Narsamilu peqqissaaviit aamma napparsimmaveqqat /nunaqarfinni nakorsiartarfiit aqqanillit.

Narsami kræftimik piartuutaasumik nappaateqartut 2010-mi pingasuupput, 2011-milu aamma pingasuullutik, Nanortalimmi 2010-mi pingasuupput 2011-milu arfiniliullutik. Qitiusumik napparsimmaveqarfimmi Qaqortumi piffissani taakkunanani arfineq pingasuupput tallimaallutillu. Nunap immikkoortuani tassani napparsimmaveqarfimmi siniffinnik atuinerit naatsorsorneqarnerannik peqartoqanngilaq, assersuutissaqarporli napparsimasoq ulluni 90-ini uninngasimasoq kommunimit tapersorsorneqannginneq pissutaalluni.

Qaqortumi ini immikkut aqqissuunneqarsimavoq pisariaqartitsineq naapertorlugu nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisagassanut naatsorsuussaq. Oqilisaanneqarnissamik

pisariaqartitsisoqaleraangat qitiusumik napparsimmavimmi periarfissiisoqartarpoq, kommunilu suleqatigalugu aaqqissuussisoqartarluni. Kræftimik nappaateqartut nunaqarfinneersut unitsinneqarnerannut pissutaasarpoq angerlarsimaffimminni paaqqutarineqarnissaannut periarfissaqannginneq. Ilaqutaasut uninngaqaataanissamut periarfissaqartitaasarerat nalinginnaasuuvoq.

Inissaqarnikkut allatigullu periarfissat nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut atatillugu pitsaasumik paaqqutarinninnissamut tungiuinissamillu pisariaqartitsinermut naapertuuttuugajunngillat, soorlu aamma ilaqutaasut isumaginissaannut kiisalu tarnikkut ikiuinissamut suliassanik allanik ulapputeqarneq patsisaalluni immikkoortortami naammattunik nukissaqannginneq unamminartutut isigineqartarpoq.

Qitiusumik napparsimmavimmut unittoqartillugu angerlarsimaffinni peqqissaasoq kommunilu napparsimasunik ilaqutariinnilu pissutsinik ilisimannittut suleqatigineqartarput.

Qitiusumik napparsimmavimmi peqqissaasut arlallit nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngatillugu pikkorissarsimasuupput, peqqissaavinnili sulisut tunngaviusumik ilinniarnermik saniatigut pikkorissarsimasuunngillat. Nakorsanik taartaasartunik sulisoqakkajunnerujussua pissutaalluni peqqissaanikkut ataavartumik ingerlatsiniarneq ajornakusoorpoq.

Angerlarsimaffimmi paqqutarinninnermi ulluunerani, isumaqatigiissuteqarnikkullu unnukkut unnuamilu angerlarsimaffinni peqqissaasunit sullinneqarsinnaaneq periarfissaavoq. Peqqinnissaqarfik angerlarsimaffinni ikiortinik kommunimi sulisunik tunngaviusumik peqqissaanermik ilaatigut ilinniartitsisariaqartarpoq. Angerlarsimaffinni peqqissaanermut tunngatillugu kommunimi angerlarsimaffinni ikiortit ilinniarsimannngitsuugajunnerat unammilligassanut ilaavoq.

Qitiusumik napparsimmaveqarfiup peqqissaanermik sulinermi maleruagassanik Qaqortumi napparsimmavimmi innangaviusartuni atugassannik, kingornalu nunap immikkoortuani peqqissaavinnut nakorsiartarfinnullu allanut agguanneqartussanik maanna suliaqartoqarpoq.

5.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissua:

Dronning Ingridip Napparsimmavissua Nuummi innuttaasunut napparsimmaviutigaluni nuna tamakkerlugu napparsimmaviuvoq. Immikkoortortani uninngasinnaasut sipporlugit uninngasoqalersarnera, pisariaqartitsilernerme sukkulluunniit toqqaannartumik unitsinneqarsinnaanermut isumaqatigiissutinik eqquutitsisinnaannginnermik kinguneqarsinnaasarpoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortani napparsimasunullu akunnittarfimmi uninngasartut, 2010-milu kræftimik nappaatit tallimaasut nunatsinni kemoterapi atorlugu nakorsarneqarsinnaasut arlaannik toqussuteqartut, ataani takussutissami ersersinneqarput.

Tabel 1. Ukiumi kingullermi inuuffigisami napparsimasut, unittut, ullut uninngaviusut uninnermullu patsisaasut pillugit nalunaarsukkat.

Nappaati p suussusaa	Napparsimasut amerlassusaat	Nuummi toqusut/taakkunanga sinerissameersut	Dronning Ingridip Napparsimavissuanut (DIN) unittut	DIN-imi agguaqatigiissillullut uninngaviusartut	Taakkunanga pilatsittunut imm. ullut uninngaviusartut	Taakkunanga nakorsartit tunut imm. ullut uninngaviusartut	Kræftimik Peqqute qaratik DIN-imut unittut	Napparsimasunut Akunnittarfimmut unittut	Napparsimasunut Akunnittarfimmut unittut
Inalugarsuakkut kræfteqarneq	5*	1/0	13	193	183 (K2)	10	0	11	49
Iviangikkut kræfteqarneq	3*	0/0	2	17	10 (K3)	7	0	4	34
Puakkut kræfteqarneq	26**	5/2	25	289	0	289	26 (M)	20	56
Erlukku kræfteqarneq	3	1/1	2	6	6 (K2)	0	22 (M)	15	62
Aqajaqqup sanilequtaagut kræfteqarneq	3	1/1	8	86	56 (K2)	30	0	6	16
Katillugit	40	8/4	50	591	255	336	48	56	217

Ataseq Nuummi allattugaatigineqanngilaq, ** arfineq pingasut Nuummi allattugaatigineqanngillat ataaserlu Thailandimioq.

Napparsimasut 40-t 2010-mi nappaatinut qulaani pineqartunut Nuummi misissorneqartut nakorsarneqartullu, DIN-imi immikkoortortat arlaanni agguaqatigiissillugu ulluni 16-ini uninngasimapput, napparsimasullu akunnittarfianni ullut tallimat uninngasimallutik.

Napparsimasut nappaammik siuliani taaneqareersut tallimat arlaannik nappaatillit, ukioq kingulleq inuuffigisaminni misissortinnerminni, nakorsartinnerminni, toqulernerminnilu DIN-imi immikkoortortani siniffinnik uningavissanik 1,6-inik napparsimasunullu akunnittarfimmi 0,6-inik

atuisimapput. Immikkoortortani napparsimasunullu akunnittarfimmi uninngasartut amerlanersaat misissortinnernut nakorsartinnernullu atatillugu unittarput.

Qulaani nappaatit pineqartut tallimaasut arlaannik toqquteqartut qulit (25%) Dronning Ingridip Napparsimmavissuani allattugaatigineqanngillat, taamaammat napparsimasut nappaataasa Dronning Ingridip Napparsimmavissuani suussusersineqarsimannginnissaat ilimagineqarpoq.

Taakkua saniatigut napparsimasut arfinillit (15%) Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut attaveqaaqaarnerminniit qaammat qaangiutinngitsoq toqupput.

Napparsimasut sisamat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani toqusut illoqarfinit allaneersuupput. Taakkununga atatillugu oqaatigineqarsinnaavoq ataaseq nappaammut atatillugu kingunerlutsitsivallaarnini pissutigalugu oqqunneqarnissaminut sanngiillivallaarsimasoq, ataatsip Nuummi ilaqutaqarnini pissutigalugu Nuummi toqunissi kissaatigaa, marlullu Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut attaveqaaqaarnerminniit ullut 14-it qaangiutinngitsut Nuummi toqupput.

Ataatsimut oqaatigalugu napparsimasut nappaammik piartuutigisamik ersiutaannik nipaallisaavigineqartut siniffinnik uninngavinnik atuinerat allanut naleqqiullugu annikitsuinnaavoq.

5.6 Peqqinnissaqarfiup inissisimanera pillugu eqikkaaneq:

Paasissutissanik pissarsiassaqaannginneq patsisaalluni, napparsimmaveqarfinni ataasiakkaani nappaammut piartuutaasumut nakorsartittut amerlassusaat naatsorsoruminaassinnaavoq.

Taamaammat tabel 2-mi ataani takuneqarsinnaasumi kisitsisit missingersuutaapput, tamakkiisumik ersersitsisuunatik.

Sumiiffik	Piartuutiminnik nakorsartittut ¹ 2010	Piartuutiminnik nakorsartittut 2011	Katillutik
Kujataa (Qaqortoq, Narsaq, Nanortalik)	14	17	33
Komm. Sermersooq (Tunu, Paamiut, Nuuk, angerlarsimaffinni peqqissaasut)	18	27	45
Qeqqa (Sisimiut, Maniitsoq)	10	12	22
Avannaa (Ilulissat kisimik)	5	10	15
Qeqertarsuup Tunua (Aasiaat, Qasigiannugit, Qeqertarsuaq)	21	-	21
Katillugit	68	66	136

Qaanaamiit, Uummannamiit, Upernavimmiit aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuaniit paasissutissat amigaataapput.

Peqqinnissaqarfik annertuumik iliuuseqarpoq napparsimasunullu nappaammik piartuutaasup ersiutaannik nipaallisarneqartuni pingaarutilimmik inissisimalluni. Taamaakkaluortoq peqqinnissaqarfiup immikkoortuini assigiinngitsuni unittarnerit akulikissusaat sivilissusaallu assigiinngiaaqaat.

¹Nakorsarneqasinnaanngitsumik nappaatillit peqqinnissaqarfimmiillu attavigineqarsimasut

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftimik nappaatilinnut napparsimanertik tamaat unittartunut/ uneqqittartunut, ullormut siniffiit atukkat annikitsutut isikkoqarput.

Pisariaqartitsinermi sukkulluunniit toqqaannartumik unitsinneqarsinnaanermut neqeroorutip nalinginnaasumik immikkoortortami ulapaarfiusumi pisarnera pitsaanngitsutut misinnarsinnaavoq. Pissutsit taamaannerat napparsimasut ilaannut neqeroorummik immaqa atuerusukkunnaarsitsisinnaavoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani, qitiusumik napparsimmavinni, peqqissaaviillu ilaanni napparsimasut piartortut, sulisut paaqqutarinninnissamut nakorsaanissamullu pisariaqartitsineq naapertorlugu sullissinissamut piffissaqaratik ulapaarfigisaanni uninngasariaqarajuttartut aammattaq paasinarpog.

Sumiiffinni ataasiakkaaginnarni nappaatit piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaaneq aaqqissuussamik ingerlanneqarpoq, aalajangersimasunilli maleruagassaqaarnissaq, isumaqatigiissuteqaarnissaq iliuuseqaarnissarlu ujjartorneqarput.

Suliamik ingerlatsisussanik akisussaaffinnillu agguataarisoqarsimannginnera, kommuninik suleqateqarnerup nalinginnaasumik unammilligassartalittut peqqinnissaqarfimmut misinnarsisippaa. Napparsimasut nappaammik piartuutaasup nipaallisarneqarnerani angerlarsimaffimminniiginnarsimasut ikittuinnaapput. Sumiiffinni tamani angerlarsimaffimmi ikiorteqarnerup annertusaavigineqaarnissaa, immaqalu ulloq unnuarlu paaqqutarineqarsinnaaneq ujjartorneqarput, nunaqarfinni annertunerusumik ikiorneqarsinnaanermik pisariaqartitsineq erseqqissaavigineqarpoq.

Sumiiffinni arlalinni sulisut pikkorissarsimasuupput, ilinniagaqassuserli akimorlugu najukkani pikkorissaasoqarsinnaanera ujjartorneqarpoq.

6. Kommunini iliuuseqarneq

Kræftimik napparsimasog taassumalu ilaqutai angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsisarneq pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 32, 26. juli 1994-imeersoq, Ilaqutariinnermullu Pisortaqarfiup angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsisarneq pillugu ilitersuusaa 2003-mi decemberimeersoq naapertorlugit, timikkut eqqiluisaartitsinermit angerlarsimaffimmi ilu eqqiaanermut kommunimit ikiorserneqartarput. Apeqqutini aningaasanut tunngassutilinni kommunimi sullissisog akuliutsinneqartarpoq.

Nappaamminnik piartortunik ilaqutaasunillu paaqqutarinninneq tunguinerlu pillugit kommunini immikkut maleruagassaqaanngilaq. Paaqqutarinninneq ilinniarsimanngitsunit annertunermik isumagineqarpoq. Sumiiffinni ataasiakkaani, soorlu Nuummi, imaassinnaavoq peqqissaanermi/isumagininnermi ikiortit paaqqutarinninnermi isumassuinnermilu suliassanik isumaginittuusut.

Nappaamminnik piartortunut angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsisarnermut atatillugu allatulli pineqarnerat pissutigalugu kommunini nappaammik piartuteqartut ersiutaannik nipaallisaaneq

pillugu immikkut paasissutissat pissarsiariuminaapput. Paasissutissat tamakku amigaataammata nappaammik piartuutaasumik nipaallisaanermi kommunit isumagisaannik tamakkiisumik sullissineq nukinnillu qanoq annertutigisunik atuineq paasilertoruminaapput. Kommunit ulloq unnuarlu paaqqutarinnissinnaaneq angerlarsimaffimmilu annertunerusumik ikiorneqarsinnaaneq ujartorpaat. Ullumikkut pissutsit imaapput napparsimasunik piartuutaasup ersiutaanik nipaallisarneqartunut ilaqutaannillu unitsitsinissaq siunnersuutigineqartarluni, paaqqutarineqarnissamik tungiunissamullu pisariaqartitsineq kommunip isumagisaanik angerlarsimaffinni ikiorteqartitsinermit /paaqqutarineqarnermit annertuneruleraangat. Ilutigitillugu kommunit ujartorpaat napparsimasup piartortup pisariaqartitsilernermit oqilisaassilluni unitsinneqarsinnaanera.

Kommunit ikiorsiissutigisartagaat makkuupput: Timip eqqiluitsuutinnissaanut ikiorneqarneq, nerisassiorneq angerlarsimaffimmilu eqqiaaneq. Taakkua saniatigut iluaqusersuutinik, soorlu paaqqutarisarialimmut siniffimmik kivittaammillu angallattakkamik atukkiisoqarsinnaavoq. Sullulik aqajaqqumut attavilik atorlugu nerisitsinissamut ikiorsiisoqarsinnaavortaaq. Sumiiffinni ataasiakkaani unnukkut unnuamilu ikiorteqartoqarsinnaavoq.

Angerlarsimaffinni ikiortit angerlarsimaffinni peqqissaasunik suleqateqarnerunissaq ujartorpaat, sumiiffiillu amerlanersaanni suleqatigiittoqarpoq.

7. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nakorsaanermi palasit inissisimanerat

Najukkani tarnikkut tungiorneqarnissamut, allatigullu pisariaqartitsineq naapertorlugu inuttut inuunermut pingaarutilimmik palasit akulerutsinneqarnissaat periarfissaavoq. Sumiiffiit amerlanersaanni palaseqarfinnut attaveqarneq pilersinneqarsimavoq ingerlalluarlunilu. Palaseqarfinnik suleqateqarnerup palaseqarfinnillu peqataaffigineqarusuttup maleruagassiuullugu ineriartortinneqarnissaa periarfissaqarpoq.

8. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq pillugu pilersaarusionermi suleriaqqinnissamut pilersaarut

Nassuiaammi matumani paasissutissat saqqummersut aammalu ”Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi siunissamut pilersaarut”-mik anguniagaqarneq aallaavigalugit suleriaqqinnissamut innersuussutinik arlalinnik saqqummiisoqarsinnaalerpoq.

Ataatsimut isigalugu nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi tunngaviusumik iliuuseqarnermut atatillugu ersiutinik nipaallisaaneq qitiutillugu piffissarlu pisoqarfiusoq tamakkerlugu, inuunerup naleqassusaanik sammisaqarneq annertusillugu piginnaanngorsaanissaq kissaataavoq. Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik immikkut ilisimasalinnit nipaallisaanermi neqeroorteqarsinnaaneq suleriaqqinnermi mattunneqanngilaq.

”Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi siunissamut pilersaarut” pillugu suleriaqqinnissami makku innersuutigineqarput:

1. Peqqissaanermik ilisimasalinnik inuttaqartumik suleqatigiissitaliorneq, taakkulu suliassaraat:

- WHO’p nassuiaataa aallaavigalugu napparsimasup nappaataata piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanissaq siunertaralugu qaqugukkut aammalu kikkut nalilernerqarsinnaanerannik periusissiormissaq.
- Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup aaqqissuunneqarnissaata ineriartortinneqarnissaatalu nalilersoqqissaarneqarnissaat, tamakkiisumik isiginnittariaaseqarluni (timikkut, tarnikkut, inuttut atukkatigut, anersaakkullu) pisariaqartitsinermik naliliisoqarsinnaaqullugu, uninngasut takkuttarlutillu nakorsartittartut tamaasa eqqarsaatigalugit.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermik immikkut ilisimasalittut suleqatigiinnik – pisariaqarpat Rigshospitalimeersunik – suleqateqartussanik imal. ilinniagaqassutsikkut ilisimasaannik atuisinnaasunik pilersitsinerup sunniutissaannut aningaasaqarnikkullu kingunerisassaannut periarfissanik nalilersueqqissaarneq.
- Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaaneq, kræfti nakorsarneralu pillugit ilisimatusarnermut tunngatillugu immikkut pingaarutilimmik inissisimasussanik peqqissaasutut atorfinnik peqqinnissaqarfiup qitiusumik napparsimmaveqarfiini pilersitsinerup sunniutissaannut aningaasaqarnikkullu kingunerisassaannut periarfissanik nalilersueqqissaarneq.
- Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi suleqatigiit qanoq isillutik sulinissaannik sunillu suliaqarnissaannik nassuiaasiorneq aammalu nunap immikkoortuani pingaarnertut sullissisut suleqatiginissaat.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pisariaqarpat immikkoortortap pioreersup uiguneratigut, nappaamminnik piartuutilinnut immikkoortortamik annikitsumik pilersitsisinnaanermut aningaasaqarnikkullu kingunerisassaannut periarfissanik nalilersueqqissaarneq.

2. Suleqatigiissitaliortoqassaaq nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanerup kommunini ineriartortinneqarnissaanik suliaqartussamik. Taakku suliaassaraat:

- Nappaamminnik piartuutilinnut tunngatillugu kommunini sunik pisariaqartitsisoqarneranik nalilersueqqissaarneq, pisup ingerlarnata ataqatigiissumik eqaatsumillu pisinnaanissaa siunertaralugu, taamaalilluni napparsimasoq sapinngisamik siviunerpaamik angerlarsimaffimminiiginnarsinnaaqullugu. Susassaqarfiit nalilersueqqissaarnermi ilanngunneqartussat tassaapput ilaatigut ikiorsiissutinut, paaqqutarinninnermut, ilaqaatasullu ikiorneqarnissaannut tunngasut.

3. Isumagisaqarfiit ilinniagaqassuserlu akimorlugit suleqatigiittussamik suleqatigiissitaliortoqassaaq ”napparsimaneq tamaat isigalugu” aallaaveqartumik suliaqartussamik, taakkulu suliaassaraat:

- Isumagisaqarfiit ilinniagaqassuserlu akimorlugit suleqatigiinnissamut naleqqiullugu Peqqinnissaqarfiup, kommunit, angerlarsimaffinni peqqissaasut, iliuuseqartussallu allat qanoq inissisimanerat akisussaaffiilu pillugit nalilersueqqissaarneq, tamatumunnga ilanngullugit isumagisaqarfinni ikaarsaariarfiit.

- Isumagisaqarfiit akornanni suleqatigiinnissat pillugit isumaqatigiissuteqarnissap pisariaqarneranik nalilersueqqissaarneq, assersuutigalugit unitsitsinermut, oqilisaassinermut, ikiorsiissutinut il.il. tunngasut.
- Napparsimasut ilaqutaasalu nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi pisariaqartitaannik kissaataannillu nalilersueqqissaarneq.
- Illoqarfinni /nunaqarfinni peqqinnissaqarfiup ulloq unnuarlu sullissiviginngisaani napparsimasup sapinngisamik sivilunerpaamik angerlarsimaffimminiiginnarsinnaaneranut qanoq ililluni suleqatigiittoqarsinnaanera pillugu nalilersueqqissaarneq.

4. Ilinniartitaanermut tunngatillugu suleqatigiissitaliortoqassaaq, taakkulu suliassaraat:

- Peqqissaavinni, qitiusumik napparsimmavinni, aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kiisalu kommunini piginnaasat qaffasissusissaat pillugu suut piunasaqaataanissaannik nalilersueqqissaarneq, taamaalilluni ilinniartitaanermik suliaqartunut peqqinnissaqarfiullu pikkorissartitsisarnermut immikkoortortaqarfianut nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermut tunngatillugu peqqinnissamik ilinniagalinni tamani piginnaasanik siunissami ineriartortitsinissami pisariaqartitat pillugit innersuussusiortoqarniassammat.

5. Inatsisiliornermik ilinniagaqarfiit akimorlugit sulisussamik pilersitsisoqassaaq, suleqatigiissitat allat peqatigalugit sulisussamik. Inatsisiliornermi suleqatigiissitat suliassaraat:

- Inuit toqussutaasinnaasumik nappaatillit ilaqutaasalu inatsisitigut inissisimaffiink nalilersueqqissaarneq. Nalilersueqqissaarnermi tamatumani ilaatigut allaaserineqassapput inatsimmi attuumassuteqartumi amigaataajunnartut, soorlu angerlarsimaffigisamiiginnarnissamut aporfusinnaasut, angerlarsimaffinni peqqissaasoqarnerup, angerlarsimaffimmi paaqqutarineqarnerup aamma angerlarsimaffimmi ikiorteqarnerup imminnut attuumassuteqarnerat, aamma napparsimasumut ilaqutaanullu inuttut peqqinnissamullu tunngasuni sullississutit tamarmiusut, sapinngisamik sivilunerpaamik angerlarsimaffigisamiiginnarsinnaaneranut periarfissiisut.

6. Aningaasaqarnermut tunngasunik suliaqartussamik suleqatigiissitaliortoqassaaq, suleqatigiissitat allat peqatigalugit sulisussamik. Aningaasaqarnermut tunngasuni suleqatigiissitat peqqissaanermik suliaqartut kommunillu suleqatigiissitaasa nalilersueqqissaarneri tunngavigalugit:

- Periusaasinnaasunik arlalinnik allaaserisaqassapput, nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi siunissami neqeroorutissat ilusilersorneqarnissaasa aalajangiiffigineqarneranni tunngavissatut atorneqarsinnaasunik makkunani:
 - Nuummi Nuullu avataani ulloq unnuarlu paaqqutarinniffissanik pilersitsinermi aningaasartuutissanik naliliineq.
 - Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi piartuutaasumik nappaatilinnut Nunatsinneersunut tamanut akisussaasunik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani suleqatigiittussanik pilersitsinermut aningaasartuutissanik naliliineq.

- Nuummi innuttaasut napparsimasullu uninngasut allaneersut nappaataasa piartuutaasut ersiutaannik nipaallisaanermut immikkoortortamik mikisunnguamik pilersitsinissaq.
- Peqqinnissaqarfiup kommunillu akornanni aningaasaqarnermut tunngasuni isumaqatigiissusiornissamut siunnersuusiorneq.

Suleqatigiissitat tallimaasut nalilersueqqissaarnerat aningaasaqarnermullu tunngasunik suliaqartut periusaasinnaasunik siunnersuutaat tunngavigalugit anguniagaavoq ”nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi siunissami iliuusissanik” saqqummiussinissaq, anguniarneqarluni ”innuttaasut sumiikkaluarunilluunniit nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi sapinngisamik assigiissumik neqeroorfigineqarsinnaanissaat, suliaasaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnerup inerisarneqarneratigut qulakkeerneqartumik”.

9. Naggasiineq

”Nappaatip piartuutaasup ersiutaanik nipaallisaanermi siunissamut pilersaarut” suliarineqalerpat pingaaruteqarpoq innuttaasut kissaatigisinnaasaasa peqqinnissaqarfiullu piviusumik neqeroorutigisinnaasaa imminnut naleqqussarneqarnissaat. Nunani allani, Danmark ilanngullugu, neqeroorutaasartut assingisa Nunatsinnit annertuumik nanertuutaasarnerat nalinginnaavoq.

Peqqinnissaqarfimmut sinaakkusiussat maanna piusut (ingerlatsinermut atugassat aamma kræfti pillugu pilersaarut aqqutigalugu atugassat immikkoortinneqartut) kommuninilu atugassat iluanni pitsanngorsaataajunnartunik nalilersueqqissaarnerit takutitsippata pilersaarutit aallartinneqarsinnaasasut. Akerlianilli nalilersueqqissaarnerit takutitsippata aningaasanik nukissanillu amerlanerusunik pisariaqartitsisoqassasoq, piviusunngortinneqannginneranni politikkikkut pingaarnersiunernut tamarmiusunut ilanngunneqaqqaartariaqassapput.

Photo_Camilla_Hylleberg

